

Plattan - “folkets vardagsrum”

Sergels torg, ofta benämnt som Plattan, är Stockholms trafikala och sociala knutpunkt. Det stora torget är uppdelat i två våningar och omges av Sveavägen, Klarabergsgatan såväl som Drottninggatan. Trots att platsen anses ha “synnerligen höga kulturhistoriska värden”¹, och att 70 000 människor passerar torget dagligen², har den inte alltid det bästa ryktet. Den välkända och omtyckta artisten Veronica Maggio har producerat en låt som heter just “Sergels torg”³. Det är en låt som Stockholms ungdomar och vuxna skriker sina halsar rossliga till år efter år. Den som sjunger med i låten är även med och sätter ord på vad platsen är - hatad och älskad på samma gång. Låtens text genomsyras av Plattans olika betydelser för de som bor i staden. Kontrasterna är stora i stockholmarnas inställning till Plattan, likaså är låttexten. Plattans omtyckta respektive kritiserade sidor har likheter med det svenska samhället i sin helhet. De samhällsproblem som förekommer och synliggörs på Plattan, är vad som gör platsen kritiserad. Trots det är alla som ser ned på platsen en del av samhället, och bär därför på något sätt en del av ansvaret för Plattans skuggiga sidor.

Foto: Olle Sporrang (2021)

“Över plattorna på Sergels torg...”⁴

Att Veronica inleder låten med en referens just till plattorna - som både alluderar till Plattan och lyfter torgets största kännetecken - får varje stockholmare att direkt se det välbekanta mönstret framför sig. Dess svartvita plattor har varit på sin plats sedan invigningen 1967⁵ och

¹ Wikipedia. Sergels torg. 2023.

² Skanska. Sergels torg, Stockholm. 2018.

³ Lidehäll, Magnus, Musik: Al Fakir, Salem, Maggio, Veronica. Sergels torg. 2013. Universal Music.

⁴ Ibid.

⁵ Stockholm stad. Sergels torg. 2023.

sträcker sig över mer än 2000 kvadratmeter i ett triangulärt mönster. Torget byggdes i samband med införandet av tunnelbanan som påbörjades under 1950-talet. Idag är tunnelbanan en självklar del i stockholmarnas vardag. Vid Plattan förbinds det stora kollektivtrafiksystemet. Förhoppningen om vilken roll torget skulle axla var hög.⁶ Politikern Yngve Larssons egna ord om visionen framkommer genom följande citat:

“Hon stämmer möte, hon handlar i butiker och kiosker, hon sitter på kaféer och restauranger som stadsplanerarna med stor gästfrihet ordnar överallt, hon slickar girigt sol under lunchtimmen och beundrar blommorna i Holger Bloms krukor på Sveavägens terrasser och framförallt på Sergeltorget västra del, den stora piazzan som förbinder den gamla butiksgatan med det nya city.”⁷

Foto: Vy från Stockholmsterrassen mot rondellen vid Sergels Torg - Ingemar Gram (26 november 1967)

⁶ Stockholmskällan. Sergels torg. 2022.

⁷ Stockholms Kvinnohistoriska. Maria med orgeln - gatumissionären på Plattan. 2022.

“...där himlen är tung av sorg”⁸

Dessvärre har denna romantiska vision inte gått i uppfyllelse. Veronica benämner känslan av Plattan som sorglig, men av andra beskrivs den även som otrygg och obehaglig. Detta framkommer via flera intervjuer, där stockholmsbor får dela med sig av deras relation till Plattan. Resultaten från intervjuerna stödjer Veronicas beskrivning av platsen. En av de personer som har en negativ uppfattning om platsen är Theodor Nordenberg, 19, som både är född och uppvuxen i centrala Stockholm. Han har svårt att se att någon skulle kunna tycka om Plattan. Enligt honom är den “icke hemtrevlig” och vidare beskriver han platsen i en sarkastisk ton som “lagom obehaglig”. Den obehagliga känslan tas upp i samband med att Theodor delar med sig av sitt starkaste minne från platsen. Han inleder med att förklara att händelsen skedde några veckor efter “terrorn”.⁹ Det han talar om är den brutala terrorattacken som skakade om hela Sverige 2017. Den 7 april körde Rakhmat Akilov en lastbil längs Drottninggatan. Attacken resulterade i fem avlidna offer och ännu fler skadades. Händelsen ledde till ett kollektivt trauma.¹⁰

Det Theodor var med om förklaras alltså vara några veckor senare, då säkerhetsläget ökade och poliser med automatvapen befann sig överallt i centrala Stockholm. Han berättar att han som vanligt var på väg någonstans och gick över plattorna när det plötsligt hände något:

“Det var en hög smäll av något slag. Som bara PANG. Och alla bara kastar sig ner och ducker för man tror ju att det är skottlossning liksom. Fåglarna flyger överallt, det är massor av duvor som flyger rakt mot en. Jag tänkte att det var kört.”¹¹

Vidare förtydligar Theodor att minnet har gett honom en ännu mer ångestfylld relation till Plattan. Nu är platsen associerad till vapen, ett bultande hjärta och en fruktan för sitt liv. Efter en snabb sökning på Google kan det konstateras att Nordenbergs syn på platsen varken är realistisk eller unik. Alla kanske inte har varit med om samma traumatiska upplevelse som honom, men platsen är ändå kopplad till en otrygg känsla. Plattan har nämligen varit en central plats för kriminalitet under lång tid. Polisen Lennart Karlsson beskriver Plattan som “den största öppna drogscenen i Sverige” i en artikel i Expressen.¹² I artikeln framkommer det även att platsen är farlig på grund av människorna som befinner sig där. Det förklaras vara en samlingsplats för stökiga ungdomar, personer som fallit för missbruk och andra med psykisk ohälsa. Det faktum att polisen misslyckats med att ta kontroll över kriminaliteten leder enligt Lennart till ännu större otrygghet och problematik.

Stockholmaren Nelly Gahn, 19, lyfter framförallt människorna hon passerar på Plattan som orsaken till att hon upplever platsen som otrygg. Hon berättar om “Jesustanten”, en äldre dam som de flesta stockholmarna borde ha stött på någon gång i city. Hon är nämligen svår att

⁸ Lidehäll, Magnus, Musik: Al Fakir, Salem, Maggio, Veronica. Sergels torg. 2013. Universal Music.

⁹ Intervju med Theodor Nordenberg. 15-4-2023. Intervjuare Agnes Eklöv.

¹⁰ Wikipedia. Terrordådet i Stockholm 2017. 2023.

¹¹ Intervju med Theodor Nordenberg. 15-4-2023. Intervjuare Agnes Eklöv.

¹² Israelsson, Linette. Expressen. Mitt i Stockholm: Knark, våld och spottloskor mot poliser. 13-3-2019.

missa, eftersom hon är väldigt högljudd och har en, som Nelly beskriver det, "udda karaktär".¹³ Jesustanten är en gammal dam med spretigt grått hår som går fram och tillbaka över Drottninggatan och Plattan. Hennes gångstil karaktäriseras av att hon går ihopkurad och hjulbent med en käpp som hon håller framför sig för att röja undan allt som står i hennes väg. Nelly berättar att många av hennes vänner varit med om att Jesustanten kommit fram till dem, och det har hon likaså. Då ska damen ha tagit på hennes axlar då hon ville att Nelly skulle lyssna på henne. Nelly berättar att Jesustanten "skrek massa saker om Jesus", vilket även beskrivs vara förklaringen bakom öknamnet.¹⁴ När Nelly ska svara på frågan om hon blev rädd för damen beskriver hon det på följande sätt:

*"Alltså...det beror lite på om jag är själv eller med andra. När jag är med vänner så kan man ju skratta åt det. Men innerst inne tycker jag att det är obehagligt. Man vill inte att knäppa främlingar ska ta i en eller skrika i ens ansikte. Speciellt inte om man är själv."*¹⁵

Foto: Johan Nilsson (1 oktober 2016)

"Ser stjärnorna lysa..."¹⁶

Trots Plattans rykte och kriminella verksamheter är det som Veronica sjunger om också en fin plats. Vid torget samlas människor för att dela glädje och gemenskap, och detta berättar Lilia Manzoor, 47, svensklärare och kulturfantast, när hon intervjuas. Hon beskriver att hennes relation till Plattan har utvecklats i samband med att hon blivit äldre. Inledningsvis förklarar Lilia att hon som tonåring såg fram emot att åka till Plattan, för att det alltid var där hon och hennes vänner möttes upp innan de skulle göra någonting roligt tillsammans. Det var en frihet att få komma in till city och se stjärnorna lysa och "slippa" den klaustrofobiska hemförorten

¹³ Intervju med Nelly Gahn. 24-5-2023. Intervjuare Agnes Eklöv.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Lidehäll, Magnus, Musik: Al Fakir, Salem, Maggio, Veronica. Sergels torg. 2013. Universal Music.

Helenelund för en stund. Än idag har Lilia en positiv bild av Plattan. Enligt henne speglar den samhällets mångfald och kultur. Hon är tydlig med att poängtera att hon sett de bästa pjäserna i livet på Kulturhuset vars entre blickar ut över torget.¹⁷

I Susanne Glennegårds artikel "Jag är helt tokig i det här torget" intervjuas personer som lyfter ytterligare positiva aspekter med Plattan. En av de intervjuade är Maria Stigle, verksamhetsansvarig för Platssamverkan Sergels torg. Hon beskriver platsen både som "folkets vardagsrum" och ett "demokratiskt rum" på grund av att det tillhör folket. Hon anser att människor kommer dit för att dela både de mörkaste och ljusaste känslorna, vilket enligt henne gör det till en vacker plats. Som exempel nämner Maria firandet av VM-vinsten i hockey 22 maj 2017, då stjärnorna minst sagt lyste.¹⁸ 10.000 stockholmare samlades på Plattan för att glädjas åt den efterlängtdade guldbucklan som Tre kronor tog hem i finalen. Dagen till ära deltog den dåvarande statsministern Stefan Löfven som höll ett tal till torgets publik. Efter talet intervjuas Löfven av en journalist från NHL, där han beskrev sammankomsten som "viktig för Sveriges nation." Med referens till terrorattacken på Drottninggatan som hade utspelats bara någon månad innan förtydligar Löfven att sådana sammankomster leder till en god sammanhållning. Dessutom pekar Löfven på att Sverige fick det bevisat för sig att "vi klarar tuffa utmaningar."¹⁹ Kontrasten mellan firandet av de lysande stjärnorna och när himlen var tung av sorg efter terrorattacken blir stor. Denna kontrast speglar Plattans olika aspekter som ibland är mycket höga och andra gånger mycket låga. De känslor som delas på Plattan är samma känslor som hela samhället får uppleva och som är resultatet av allt samhället uppnår och misslyckas med. 2017 lyckades laget ta hem ett VM-guld, men samhället misslyckades även med att förhindra terrorattacken på Drottninggatan.

¹⁷ Intervju med Lilia Manzoor. 1-5-2023. Intervjuare Agnes Eklöv.

¹⁸ Glennegård, Susanne. Fastighetstidningen. Jag är helt tokig i det här torget. 17-6-2021.

¹⁹ Bengtsson, Janne. NHL. 10.000-tals hyllade Tre kronor på Sergels torg. 22-5-2017.

Foto: Janne Bengtsson (2017)

Ännu en intervjuperson som har positiva minnen av Plattan är stockholmaren Elsa Eklöv, 17. Hennes minnen av Plattan har inneburit samma glädje som när en ser stjärnor lysa. När hon får frågan om sin syn på platsen skrattar hon generat. Hon förklarar att reaktionen beror på minnesbilden som dök upp i hennes huvud. Minnet förklaras komma från hennes första tid i gymnasiet, då de äldsta på skolan mötte upp de yngsta på Plattan för att inviga dem.²⁰

*"Alltså nollningen är en tradition som alla gör i början av gymnasiet. Eller alla vågar ju inte, men de flesta. Skolan säger att de inte står bakom det och man inte får vara på skolans område, så det var därför vi var på Plattan. Hela grejen går basically ut på att skämma ut oss ettor och testa hur långt vi vågar gå."*²¹

Elsa förklarar att hon var en av de ettor som inte ville vara en "mes" och därför utförde de flesta utmaningarna. Hon delar med sig av de utmaningar som gav mest poäng och som var mest pinsamma. Den värsta var enligt henne själv när hon tvingades svälja ett ägg som redan "hånglats runt" mellan tio andras munnar. Elsa erkänner att nollningen på Plattan har gett henne pinsamma och smått äckliga minnen, men framför allt glada sådana. Det är sådana minnen som många stockholmare kan relatera till, eftersom nollning är en tradition bland de flesta gymnasieskolorna.²²

²⁰ Intervju med Elsa Eklöv. 8-5-2023. Intervjuare Agnes Eklöv.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

“Fast det kommer blåsa upp till storm står jag där jag alltid stått”²³

Oavsett vad människor förknippar Plattan med är den ändå en etablerad samlingsplats där folk envist står upp mot Sveriges stormiga samhällsproblem. Maggio sätter ord på styrkan, hoppet och beslutsamheten: “Fast det kommer blåsa upp till storm står jag där jag alltid stått”. Nästan varje dag är det någon som står på plattan och håller en demonstration, vilket är ett av torgets andra kännetecken. Vissa demonstrationer är större än andra, men det finns tillfällen då varje kvadratcentimeter av torget fyllts upp av stockholmarnas gemenskap. Ett exempel är kärleksmanifestationen som ägde rum två dagar efter terrorattacken på Drottninggatan. Tiotusentals människor samlades för att hedra offren och stötta varandra. En tyst minut hölls 14.53 och följdes av talare och artister som uppträdde. Trapporna som leder upp från Plattans svartvita mönster täcktes med blommor i alla regnbågens färger.²⁴

Foto: Adam Wrafter (2017)

Ett annat exempel på när stockholmarna samlas för att stå upp mot ett samhällsproblem är den traditionella ljusmanifestationen som hålls för att minnas och belysa narkotikans offer. Traditionen går ut på att tända ljus som symboliserar alla som dött till följd av missbruksproblematik. En talare som ställde sig på scenen under manifestationen 2013 var Börge Hellström. Han delade med sig av sin tid som missbrukare och om hur nära han var slutet. Hellström passade på att kritisera det svenska samhällets stöd mot missbrukare som han menade var “på tok för dåligt”. Trots att han upplever att stödet till missbrukare inte förbättras, står han beslutsamt kvar där på ljusmanifestationen år efter år.²⁵

²³ Lidehäll, Magnus, Musik: Al Fakir, Salem, Maggio, Veronica. Sergels torg. 2013. Universal Music.

²⁴ Wikipedia. Terrordådet i Stockholm 2017. 2023.

²⁵ Zaitzewsky Rundgren, Maria. Accent. Stämningsfull ljusmanifestation för narkotikans offer. 1-11-2013.

Foto: Maria Zaitzewsky Rundgren (2013)

Likaså har enskilda individer stadigt stått upp mot stormiga samhällsproblem. Inte minst kvinnan som går under namnet “Maria med orgeln”. Hennes riktiga namn är Maria Johansson och hon var en gatumissionär och frälsare som spelade andliga sånger mitt på Plattan. *Stockholms Kvinnohistoriska* lyfter henne i artikeln “Maria med orgeln - gatumissionären på plattan” som en feministisk spelare som stod emot samhällets förväntningar på hur kvinnor skulle leva sina liv. I en patriarkalisk storm gick hon emot samhällets normer och gjorde det hon ville göra, det vill säga inspirera människor. Maria var en av dem som fick se Plattans verksamheter på nära håll. Av den anledningen var hon också en av de första som varnade för den allt mer utbredda droghandeln. Nu i efterhand är det frustrerande att ingen lyssnade på henne. Som tur är blir hon i alla fall hedrad idag. Orgeln var hennes starkaste signalement och efter hennes död 2002 donerade hennes man instrumentet till Stockholms stadsmuseum.²⁶

Foto: Stockholms Kvinnohistoriska

Förutom samhället och enskilda individer har myndigheter varit handlingskraftiga och stått upp mot samhällsproblem. I artikeln “Succé från Sergels torg ska spridas över staden”

²⁶ Stockholms Kvinnohistoriska. Maria med orgeln - gatumissionären på Plattan. 2022.

diskuteras problematiken med kriminalitet på Plattan och huruvida den fortfarande existerar. Polisiära åtgärder på Sergels torg har enligt politikerna Anna König Jerlmyr och andra politiker i Stockholm gett goda resultat. Numera förklaras kriminaliteten ha minskat, och detta tack vare de insatser som gjorts från såväl myndigheter som civilsamhälle, näringsliv och organisationer.²⁷

“Jag vet att det är slut, vad gör väl det om hundra år när vi är
tillbaks på noll.”²⁸

Med dessa ord lindar Veronica in en slags hopplöshet i låttexten. Frasen skulle kunna tolkas som att den indikerar att insatser och förändringar inte spelar någon roll för att allt ändå kommer att komma tillbaka på noll. En annan, mer hoppfull, tolkning är att man inte ska ta saker på för stort allvar. Det finns problem just nu och att det känns som att vi är nära slutet, men vad gör det om hundra år? Denna syn på samhällsproblem och svåra tider gestaltas på ett liknande sätt i Mattias Nordströms flaggkonst. Konsten som ämnar att just spegla det svenska samhället består av en svensk flagga vars flaggstång slokat. Verket är placerat mitt på Plattan där den är som mest synlig för förbipasserande. I Anna Grönbergs artikel “Speglar läget i det svenska samhället” intervjuas konstkritikern Dennis Dahlqvist. Han lyfter reaktionerna som snarare beskrivs vara sorgsna än ilska, som en anledning till att verket är bra konst. Dennis poängterar även vikten av att se hela konstverket, det vill säga både flaggstången och flaggan. Framförallt belyser han flaggstången, som enligt honom är en fallocentrisk symbol. Att flaggstången slokar anses dessutom vara ett sätt att visa hur det svenska samhället misslyckats. Dock ska det i Dennis mening tydliggöras att den inte är bruten. Enligt Dennis bevisar detta att Mattias vill visa att samhällets misstag kan åtgärdas - att flaggan med rätt insatser skulle kunna sträcka sig rak igen. Bara för att det känns som att vi är nära slutet just nu så behöver det inte vara vårt öde - det behöver inte vara så om hundra år.²⁹

Foto: Don Titelman (2017)

²⁷ Zaitzewsky Rundgren, Maria. Accent. Stämningsfull ljusmanifestation för narkotikans offer. 1-11-2013.

²⁸ Lidehäll, Magnus. Musik: Al Fakir, Salem, Maggio, Veronica. Sergels torg. 2013. Universal Music.

²⁹ Grönberg, Anna. SVT Nyheter. ”Speglar läget i det svenska samhället”. 1-9-2017.

“...allt på en gång”³⁰

Som Maggio beskriver sker “allt på en gång” över “plattorna på Sergels torg”.³¹ Kontrasten mellan relationerna till Plattan är stor då den är föraktad och omtyckt på samma gång. “Ordspråket “kärt barn har många namn” stämmer väl in på torget, då den beskrivs som “Sveriges farligaste plats” men även som ett “demokratiskt rum”. Beskrivningen av torget som “folkets vardagsrum” är ändå den mest passande beskrivningen, för den gestaltar platsen på ett vardagligt sätt. Precis som i ett vardagsrum är Plattan en plats där glädje och sorg delas, där vissa far illa och andra har det enkelt. När samhället fungerar som det ska är ett vardagsrum en trygg plats, men när missbruk, psykisk ohälsa och kriminalitet tar över försvinner tryggheten. Istället för att hitta tomma vinflaskor och välta möbler i ett vardagsrum, finner den som passerar Plattan missbrukare, kriminella och hemlösa vars liv inte gick som de tänkt sig. Efter intervjuerna går det att konstatera att många stockholmare har ett förakt gentemot Plattan. Föraktet grundar sig i den oroliga och otrygga känslan som intar deras kroppar när de befinner sig på platsen. Oron och otryggheten är ett resultat av händelserna som utspelat sig där, men även av människorna som finns på platsen. Att stockholmarna generaliserar oron från sina upplevelser till Plattan som plats är förståeligt. Dock bör föraktet mot platsen riktas mot samhället istället av en specifik anledning: all problematik på Plattan är ett resultat av ett dysfunktionellt samhälle. Plattan är platsen där den annars upprätthållna fasaden spricker och brister lyser igenom. Här synliggörs problemen och de blir belysta med hjälp av den slokande flaggstången. Precis som Dennis poängterade har den slokande flaggstången inte brutits av, den är bara slokande. Därför har flaggstången såväl som Plattan en utvecklingspotential. Med rätt insatser kan flaggstången sträcka sig rak och det svenska samhället nå sin fulla potential. Kanske kan Yngve Larsson en dag i framtiden få sin romantiska vision av Plattan uppfylld.

³⁰ Lidehäll, Magnus, Musik: Al Fakir, Salem, Maggio, Veronica. Sergels torg. 2013. Universal Music.

³¹ Ibid.

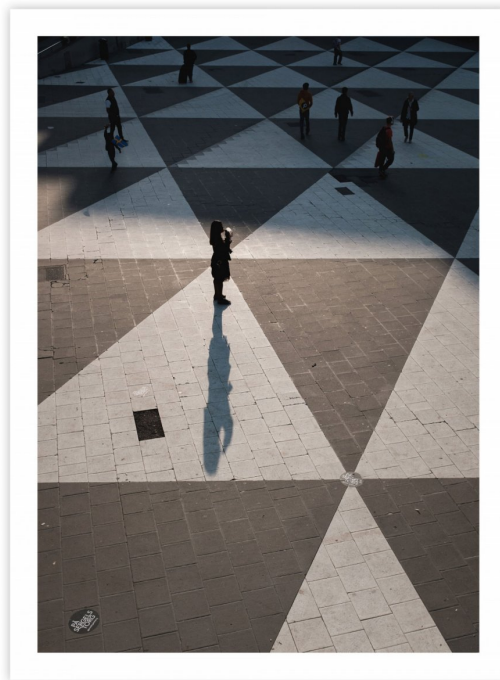

Foto: Viktor Ankarberg (2021)

Referenslista:

- Bengtsson, Janne. NHL. 10.000-tals hyllade Tre kronor på Sergels torg. 22-5-2017. <https://www.nhl.com/sv/news/10000-tals-hyllade-tre-kronor/c-289560520> (Hämtad 1-5-2023)
- Glennegård, Susanne. Fastighetstidningen. Jag är helt tokig i det här torget. 17-6-2021. <https://fastighetstidningen.se/jag-ar-helt-tokig-i-det-har-torget/> (Hämtad 15-4-2023)
- Grönberg, Anna. SVT Nyheter. ”Speglar läget i det svenska samhället”. 1-9-2017. <https://www.svt.se/kultur/konst/speglar-laget-i-det-svenska-samhallet> (Hämtad 7-5-2023)
- Intervju med Elsa Eklöv. 8-5-2023. Intervjuare Agnes Eklöv.
- Intervju med Lilia Manzoor. 1-5-2023. Intervjuare Agnes Eklöv.
- Intervju med Nelly Gahn. 24-5-2023. Intervjuare Agnes Eklöv.
- Intervju med Theodor Nordenberg. 15-4-2023. Intervjuare Agnes Eklöv.

- Lidehäll, Magnus, Musik: Al Fakir, Salem, Maggio, Veronica. Sergels torg. 2013. Universal Music.
- Israelsson, Linette. Expressen. Mitt i Stockholm: Knark, våld och spottloskor mot poliser. 13-3-2019.
<https://www.expressen.se/nyheter/brottscentralen/mitt-i-stockholm-knark-vald-och-spottloskor-mot-poliser/> (Hämtad 4-4-2023)
- Skanska. Sergels torg, Stockholm. 2018.
<https://www.skanska.se/vart-erbjudande/vara-projekt/218434/Sergels-Torg%2C-Stockholm> (Hämtad 29-3-2023)
- Stockholmskällan. Sergels torg. 2022.
<https://stockholmskallan.stockholm.se/teman/Stockholmsplatser/sergels-torg/> (Hämtad 29-3-2023)
- Stockholms Kvinnohistoriska. Maria med orgeln - gatumissionären på Plattan. 2022.
<https://www.kvinnohistoriska.se/kvinnansplats-maria-med-orgeln> (Hämtad 1-4-2023)
- Stockholm stad. Sergels torg. 2023.
<https://foretagsservice.stockholm/hitta-plats-lokal-och-anlaggning-for-evenemang/eventemangsplats/sergels-torg/> (Hämtad 30-3-2023)
- Wikipedia. Sergels torg. 2023. https://sv.wikipedia.org/wiki/Sergels_torg (Hämtad 29-3-2023)
- Wikipedia. Terrordådet i Stockholm 2017. 2023.
https://sv.wikipedia.org/wiki/Terrord%C3%A5det_i_Stockholm_2017 (Hämtad 3-4-2023)
- Zaitzewsky Rundgren, Maria. Accent. Stämningsfull ljusmanifestation för narkotikans offer. 1-11-2013.
<https://accentmagasin.se/narkotika/stamningsfull-ljusmanifestation-for-narkotikans-offer/> (Hämtad 3-5-2023)